

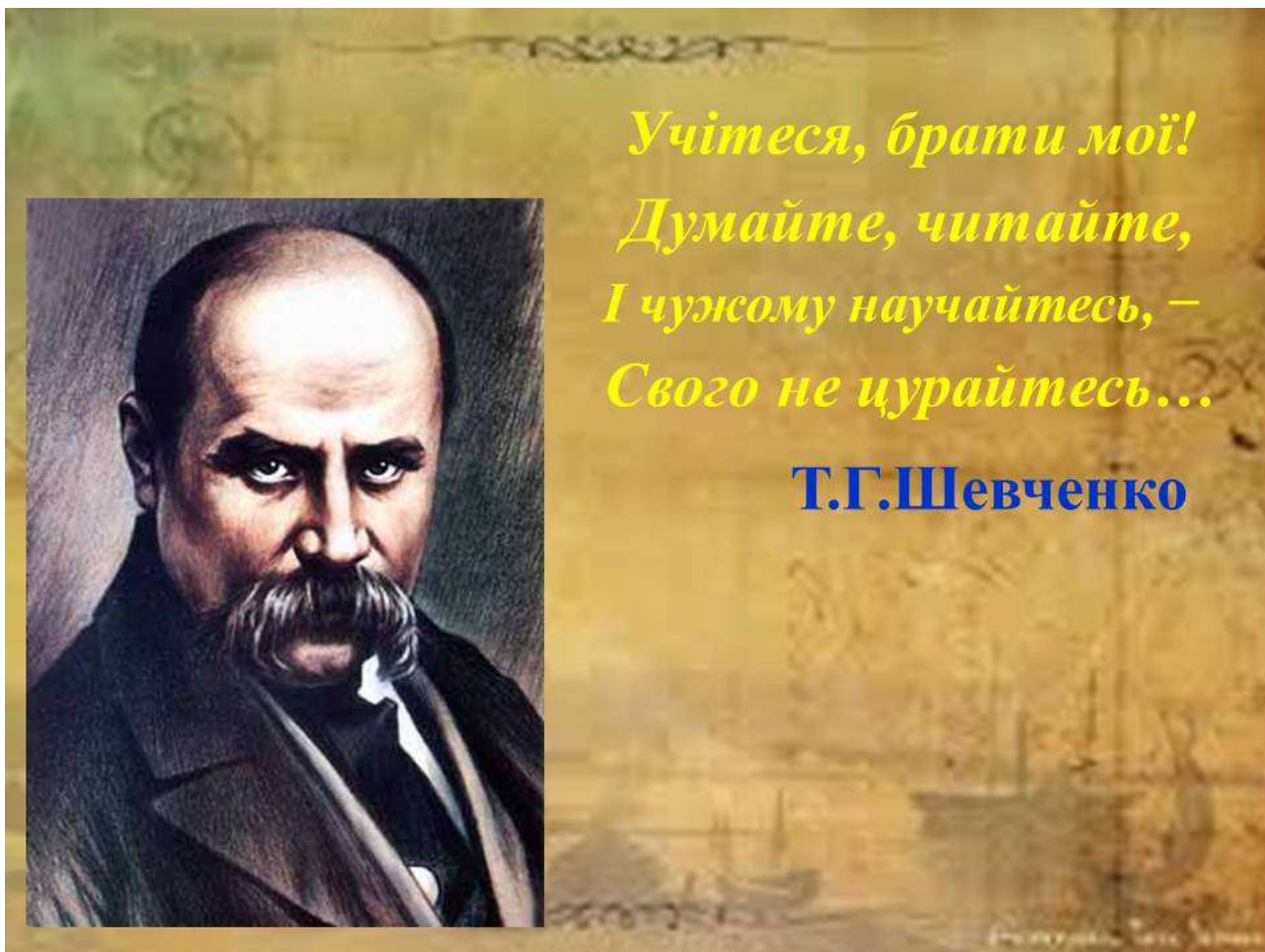
Тема: Не з дієсловами. Правопис -ться, -ися в дієсловах (повторення)

Мета: повторити й поглибити знання семикласників про способи творення дієслів, зокрема про префіксальний спосіб; сприяти зміцненню навичок правопису дієслів з часткою не разом і окремо та позначати відповідні орфограми, пояснювати їх за допомогою орфографічних правил; формувати загальнопізнавальні вміння правильно писати дієслова з вивченою орфограмою; розвивати творчі вміння зіставляти, порівнювати, моделювати й конструювати мовні явища; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу підвищувати мовний етикет семикласників.

Внутрішньопредметні зв'язки:

Лексикологія і фразеологія: засвоєння найуживаніших прислів'їв, приказок, до складу яких входять дієслова.

Тип уроку: урок формування практичних умінь і навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Ознайомлення семикласників з темою, метою і завданнями уроку.

III. Відтворення теоретичних відомостей, застосування яких буде потрібним на уроці

Творче спостереження з елементами аналізу

Прочитати висловлювання. Чи можна вважати його текстом? З'ясувати тему й основну думку. Виписати слова, що вживаються з часткою не. Визначити, до яких частин мови вони належать.

Я ВАШІ ДУМКИ ЗНАЮ, Я ПО ОЧАХ ЧИТАЮ...

Нещодавно в одній психологічній лабораторії було проведено нескладний експеримент. Багатьом чоловікам показували дві однакові фотографії тієї самої світлолокої блондинки й пропонували порівняти їх. Усі досліджувані одностайно віддали перевагу одній із фотокарток, але жоден **не зміг** переконливо пояснити, чому. «Тут симпатичніша», — і все. Зовсім ніхто **не помітив**, що на симпатичнішій фотографії у блондинки трохи розширені зіниці. І тільки. Зрештою ніякої різниці. Лишається гадати, чому розширені зіниці надають жінці привабливості. Зіниці розширюються, по-перше, від темноти, по-друге — від емоцій. Ну і звичайно, від атропіну. Тепер згадаємо: рослинне джерело атропіну має дивну назву «беладона» — красуня. Ефект відомий, виявляється, споконвіків.

Зв'язок між шириною зіниць і привабливістю інтригує, і разом з тим **немає** більш прозорої ілюстрації ролі підсвідомого сприймання в нашому спілкуванні (За О. Корніякою).

Дослідити спосіб утворення вжитих у тексті дієслів.

Пригадати правила вживання частки не з іменниками, прикметниками, числівниками, дієсловами.

IV. Усвідомлення теоретичного матеріалу в процесі виконання практичних завдань творчого характеру

Завдання учням.

Записати речення, розкриваючи дужки.

1. Люблю весну, та хто її (не)любить, коли життя цвіте, як пишний сад (В. Сосюра). 2. На ледачій землі і трава (не)росте (Народна творчість). 3. Хто (не)пожалує рослини чи скотини, той (не) пожалує людини (Народна творчість). 4. Воістину жорстокість (не) має меж (В. Степовий). 5. Ще назва є, а річки вже (не) має... (Ліна Костенко).

Словниковий диктант

(Не)пам'ятати, (не)хотіти, (не)волити, (не)доїдати, (не)навидіти, (не)зчутися, хлопчик (не)має друзів, у неї (не)має друзів, (не)зберегти, (не)зчутися, (не)дооцінити, (не)пишеться, (не)вивчити, (не)дописати, (не)покоїтися.

Гра «Юні літературознавці»

Завдання: виразно прочитайте уривки з творів Т. Шевченка, знайдіть дієслова з не, поясніть написання.

- ✚ Ще треті півні не співали, Ніхто, ніде не гомонів... (Балада «Причинна»)
- ✚ Добре тому багатому: Його люди знають, А зо мною зустрінуться – Мов недобачають. (Вірш «Думка»)
- ✚ Нездужає Катерина, ледве-ледве дише. (Поема «Катерина»)
- ✚ Полюбила чорноброва Козака дівчина, Полюбила – не спинила, Пішов та й загинув... (Балада «Тополя»)

Фразеологічна хвилинка.

Відтворити пропущені дієслова. Пояснити значення фразеологізмів у реченні (усно). З двома з них скласти речення і записати.

... лицем в болото; комар носа ...; ... відбою; ні за холодну воду ...; слова обценьками ...; палець об палець ...; ... Бога в серці.

Відповіді: не впасти, не підточить; немає, не братися, не витягнеш; не вдарити; не має.

Творчий вибірково-розподільний диктант

Утворити від поданих дієслів за допомогою частки не нові дієслова. Записати до однієї з колонок таблиці.

Може, спочивати, їсти, лежати, здоровиться, здужати, славити, боятися, довантажити, доопрацювати, волити, розповісти.

V. Систематизація й узагальнення знань з теми

Подумати і дати відповіді на запитання:

1. Коли частка не з дієсловами пишеться окремо?
2. За яких умов не з дієсловами слід писати разом? Навести приклади.

Не з дієсловами

Окремо	Разом
<p>1. Не пишеться з усіма формами дієслова (крім дієприкметника):</p> <p>Н: не писати, не писав, не писала, не писали, не пишуть, не писали б, не писавши, не пишучи, але неписаний (закон);</p>	<p>1. Не пишеться з усіма формами <u>дев'яти дієслів</u>, які без не не вживаються:</p> <p>Н: неволити, нехтувати, ненавидіти, нестямитися, нездужати, непокоїти, непритомніти, незчутися, нетерпеливитися;</p>
<p>2. Якщо частка не виступає для заперечення дії, вираженої дієсловом із префіксом до:</p> <p>Н: не дочути (не дослухати до кінця), не добачити (не помітити), не доїдати (не спожити всю страву);</p>	<p>2. У складі префікса недо-, який означає <u>постійну неповноту дії</u>:</p> <p>Н: недочувати (погано чути), недобачати (погано бачити), недоїдати (голодувати);</p>
<p>3. Частка не може писатися окремо залежно від значення дієслова:</p> <p>Н: не здужати (не змогти зробити), не славити (не прославляти когось);</p>	<p>3. Частка не надає словам нового значення:</p> <p>Н: нездужати (хворіти), неславити (ганьбити);</p>

Завдання-спостереження

**Прочитайте й поясніть записані слова,
знявши ризик.**

**Не/вільник; не/високий хлопець;
не/достача; не/ук; не/добачати;
не/широкий, а вузький; не/горе, а радість;
хлопець не/високий.**

VII. Домашнє завдання

1. Усно скласти зв'язне висловлювання на тему «Від гарних слів язык не облізе», уживаючи дієслова, які пишуться з часткою не разом і окремо.
2. Повторити теоретичний матеріал за підручником стор. 88-91.